

Julkinen johtaminen ja kansakunnan menestys

TIIMITYÖ KALEVALA

Elias Lönnrot oli lääkäri, kirjailija, kielen tutkija, suomen kielen professori, folkloristi, kasvitieteilijä, virsirunoilija, tutkimusmatkailija ja kansanvalistaja. Hän kirjoitti vuosina 1833-1862 viisi erilaista Kalevalaa, joilla kullakin on toisistaan poikkeava suhde niiden taustalla olevaan itämerensuomalaiseen, kansainväliseen, pohjoiseurooppalaiseen ja laajemmaltakin alueelta periytyvään kansanrunouden suulliseen perinteeseen.

Lönnrotin Kalevala, etenkin meille tuttu vuoden 1849 versio, on luovan kirjailijan sommittelema ja runoilema eepos, joka on monin tavoin etäänntynyt 1800-luvulla muistiinkirjoitetuista ikaikaisista runolauluista. Kirjailijana Lönnrot sai vaikutteensa ja oppinsa ulkomailta, maailmankirjallisuudesta. Kalevala on tyypillistä 1800-luvun kirjallisuutta. Siksi se löi nopeasti läpi ulkomaillakin; sitä oli mahdollista ymmärtää. Eepoksen pohjalla olevan itämerensuomalaisen runoston keruu, järjestäminen ja tulkinta olivat laajan työryhmän ja tukijoukon yhteistoiminnan tulosta. Tämä työ alkoi jo paljon ennen kuin Lönnrot oli syntynyt.

Lönnrotien kotona puhuttiin ruotsia. Elias Lönnrotin päiväkirjamerkinnot olivat suomeksi, matkaraportit ruotsiksi, kirjeenvaihdossa vaihtelivat suomi ja ruotsi vastaanottajan mukaan. Hebrean, kreikka ja latina olivat Lönnrotilla vahvat. Venäjän, saamen, viron, vepsän ja vatjan lisäksi hän tutki tieteellisiä lähteitä saksaksi, ranskaksi, norjaksi, tanskaksi ja englanniksi. Miksikään nurkkajulliksi häntä ei voi kutsua, vaikka haluaisi.

Kalevala alkaa munasta, josta tulee maailma. Ongelmat ovat heti käsillä. Kohta kasvaa niin suuri tammi, että se peittää taivaan. Pieni mies nousee merestä ja kaataa kosmisten mittojen puun.

Nämä tarinat ovat ihmiskunnan ikivanhaa yhteistä omaisuutta, joiden levikki on globaali. Suomen kieleen ne ovat kulkeutuneet halki vuosituhansien muista kielistä moninaisten käännösten kautta.

Uralilaisen kantakielen johdannainen kantasuomi matkusti kauppareittejä pitkin Itämeren etelätuntumaan 2500 vuotta sitten. Kantasaami oli harpannut kielivankkurista omille poluilleen vähän aiemmin ja lähestyi Laatokan ja Äänisen välistä näitä kolkkia. Kyse ei siis ollut kansan- vaan kielenvaelluksesta. Täällä oli jo porukkaa, oli ollut 9 000 vuotta. Heidän kielensä vaihtui saameksi ja suomeksi 1500-2000 vuotta sitten. Osan heistä. Suomessa on aina puhuttu suomen ja saamen rinnalla muita kieliä ja ennen kuin ne saapuivat – pelkästään muita kieliä.

Kantasuomesta versoi viro, karjala, inkeri, liivi, vatja vepsä ja suomi. Nämä kaikki kielet sisälsivät myös toisen kielen, nelipolviseen trokeemittaan, alkusointuun ja kertoon perustuvan runokielen, ns. kalevalakielen, kaikkein tärkeimpien asioiden muistamista varten. Kuten munan ja ison tammen.

Muistakaamme, että termi 'kalevalakieli' on 1900-luvun tieteilijöiden keksimä. Itämerensuomalaisilla ihmisillä ei ollut mitään 'kalevalaa', joka taas on Elias Lönnrotin 180 vuotta sitten lanseeraama lokaatio tietyille juuriltaan kansainvälisille heeroksille, joiden seikkailuista laulettiin jo 2000 vuotta sitten.

Kaikki kielet, myös kalevalakieli, ovat mahdollisimman tehokasta informaation koodausta. Kirjoittamattomassa kulttuurissa trokeemitta kasvatti tehoja muistin tekniikkana, jotta hauskat tai muulla tavalla tärkeät asiat eivät hukkuisi mielestä. Itämerensuomalainen lapsi oppi savupirtissä äidiltään kaksi kieltä: suomen ja runon kielen.

Kohta hän jo rallatti Lemminkäisen virttä kanteleen säestyksellä. Sanat virsi ja kantele ovat indoeurooppalaisista balttikielistä suomeen lainattuja sanoja. Sieltä Baltiasta meille saatiin myös kyseinen soitin ja monien virsien aiheet. Lemminkäisen surma tosin tulee vielä syvemmältä etelästä, sen juuret ovat egyptiläisessä Osiris-tarustossa. Lönnrotin Lemminkäiseen liittämät rempseät meriseikkailut ovat taas skandinaavisia varjagien juttuja, suomen kielelle muinoin kääntyneitä ja kalevalamittaan ikuistettuja.

Myös Lönnrotin keksimät nuorisotragediat Ainosta ja Kullervosta perustuvat suullisen perintemme skandinaavisiin laina-aineksiin. Nämä "suomalaisuuden symbolit" ovat Lönnrotin työpöydällä 1800-luvulla ulkomaisista laina-aineksista koottuja mosaiikkeja. Kalevala koostuu käännöshiteistä.

"Perinteessämme ei ole mitään omaa", saattoi suomalainen tutkija ylpeänä todeta jo 100 vuotta sitten. Ylpeänä, todellakin. Pohjois-eurooppalainen, itämerensuomalainen runous on monista haaroista ja kansainvälisistä lähteistä kerääntynyt aarre, joka taltioitui monivaiheisen tiimityön tuloksena suomen kieleen, Suomen Kansan Vanhoihin Runoihin, ja taiteellisina, kirjallisina muunnelmina Elias Lönnrotin Kalevaloihin ja Kantelettareeseen. Se on arvokkainta maailmanperintöä.

Kalevalaisen tiimityön uskomattomin vaihe tapahtui ajanlaskussamme vuosien miinus 500 ja plus 1800 välisellä reilun parintuhannen vuoden jaksolla, jolloin runostoa piti yllä, huolsi ja laajensi piskuinen joukko itämerensuomenkielisiä ihmisiä pipojen alisen biohajoavan tietoverkon tekniikalla.

Joku keksi runon, joku toinen kehitti sitä edelleen. Hyviä juttuja lainattiin koko ajan lisää naapurikansoilta. Kaikki perustui muistiin ja improvisaatioon. Perinteeseen vakiintunut yksittäinen runo oli samaan aikaan ikaikainen, äideiltä peritty, ja joka kerta laulettu vähän erilainen ja uudistettu. Kaikki lauloivat. Naisten ja lasten osuus kollektiivisen muistamisen projektissa on ollut huomattava.

Merkillepantavaa näissä rauhanomaisissa runoissa ovatkin vahvat naishahmot ja usein ilkkurisesti käsitellyt tompelit miehet. Mahtavat velhot Väinämöinen ja Ilmarinen itkeä pillittävät ja huutavat äitiä apuun ongelman edessä. Väiski heiluttaa melaa, ei miekkaa. Ilmarinen takoo taivaan pielet, mutta ei osaa korjata mopoaan.

Vuosisata vuosisadalta runosto laajeni. Epäilemättä matskua hävisikin, mutta, kuten olemme huomanneet, tietyt myytit sinnittelivät jopa kivikaudelta asti 1800-luvun kerääjähumanistin muistivihkoon, jolloin suullinen traditio kouristeli jo viimeisiä korinoitaan.

Katolinen keskiaika toi kalevalaiseen runolauluun viimeiset vierasperäiset ainekset mm. Marian virteen, Elinan surmaan ja Piispa Henrikin surmavirteen. Näistä viimeksi mainittu on katolista, kansainväliseen kaavaan muotoiltua, tietyt pyhiinvaelluspaikat ja kirkon sijainnit legitimoivaa propagandaa. Ensimmäinen suomalainen hiihtosankari Lalli on kristityn trokeetaiturin mielikuvituksen tuote, fiktio. Hän ei voinut kärehtää dopingista, koska häntä ei ollut olemassa.

Luterilainen reformi oli lähestulkoon kuolinisku Tiimityö Kalevalalle. Mikael Agricola ja kumppanit kaappasivat käsitteen 'virsi' kirkon yksinoikeudeksi ja tuomitsivat perkeleelliset kansanrunot. Sanan 'perkele' Agricola lainasi tosin balttien kansanrunouden Perkunas-jumaluudelta.

Ensimmäinen kalevalakielinen runonäyte tallentui Ruotsi-Suomessa 1600-luvun noitaoikeudenkäynneissä, joissa kidutettu ja kuolemalla uhattu syytetty lateli tuskissaan ja hädissään jonkin loitsunpätkän kuulustelijoille yrittäen vierittää syyn naapurin niskoille, jolta oli sen oppinut.

Tiimityö jatkui kuitenkin kahtaalla. Syrjäistä seutua ja metsiä riitti, jonne kirkon kontrolli ei ulottunut, ja siellä jatkettiin kaikessa rauhassa vuosituhantista rallatusta.

Ennakkoluulottomat ja pelottomat tieteilijät näkivät kirkkokurin läpi tämän merkillisen runouden arvon.

Tällaisia olivat helsinkiläissyntyinen, Uppsalan yliopistossa vaikuttanut Sigfrid Aronus Forsius 1600-luvun alussa, sekä Turun Akatemian kasvatit, sananlaskujen kerääjä

Henrik Florinus ja sanakirjantekijä Daniel Juslenius. Tärkeitä linkkejä runouden vainon aikoina! Taistelivat tiedolla hulluutta ja typeryyttä ja unohdusta vastaan.

Daniel Jusleniuksen veljentyttären poika Henrik Gabriel Porthan palautti Tiimityö Kalevalan kunniaan 1700-luvun lopulla Turun Akatemiassa näkemällä suomenkielisessä kansanrunoudessa sekä kauneutta että historiallista arvoa. Porthanin rinnalla työskentelivät toiset rohkeat pioneerit Kristfrid Ganander ja Erik Lencqvist samoin näkemyksin. Porthan sai otteen aineistostaan eurooppalaisten humanististen tieteiden käsittein ja kirjoitti tutkimuksensa latinaksi.

Italialainen tutkimusmatkailija Acerbi nuotinsi runolaulusävelmän vuonna 1799. Kukaan Suomessa ei ollut nähnyt tällaista vaivan arvoiseksi.

Nuori rokotuslääkäri Zacharias Topelius keräsi Vienasta melkoisen runoaarten 1800-luvun alussa ja painatti ne suomenkielen lehtori Carl Keckmanin avulla viideksi vihkoksi. Juvalais-uppsalalainen Carl Axel Gottlund keräsi perinnettä Savosta ja Taalainmaalta ja lausui 1817, että näistä saisi eepoksen. Sekä Topelius että Gottlund olivat Porthanin oppilaita.

Gottlund ja joukko ”Turun romantikkoja” innostivat Uppsalan tuttunsa, nuoren, vasta 21-vuotiaan rostockilaisen kirjallisuudentutkimuksen, historian ja matematiikan (erinomainen yhdistelmä) professorin Hans Rudolf von Schröterin julkaisemaan vuonna 1819 runokokoelman Finnische Runen, joka sisälsi 34 muinaisrunoa ja loitsua saksaksi ja suomeksi sekä näiden selityksiä. Näin siis Saksassa julkaistiin pätevä antologia trokeerunoutta 16 vuotta ennen Kalevalaa! Germaanisen filologian professori Jakob Grimm ahmi vaikuttuneena Schröterin opuksen, millä seikalla oli Suomen ja Kalevalan maineen kannalta merkittävät seuraamukset neljännesvuosisata myöhemmin.

Väinämöis-runoista lehtiin kirjoitellut Porthanin oppilas ja Turun Akatemian opettaja Reinhold von Becker komensi 24-vuotiaan Elias Lönnrotin tekemään gradun Väinämöisestä. Becker oli aito Kangasniemen saksalainen syntyjään ja antoi Lönnrotille kaiken edellä mainitun aineiston. Tuloksena Lönnrotin opinnäyte, latinankielinen De Väinämöine. Lönnrotin oli helppo innostua, koska hän oli duunissa kotiopettajana Törngrenin perheessä, jossa sekä faija että etenkin mutsi Eva Agatha Törngren olivat ruotsinkielisiä suomen kielen ystäviä ja kansanrunouden tuntijoita, ja innostivat nuorta kotiopea alalle.

Lönnrotin Turun palosta 1827 käynnistynyt perinteen keruu oli mahdollista tehokkaan tiimin avulla. Keckman toimitti, kommentoi, neuvoi ja arkistoi. Frans Johan Rabbe, lääkintätoimen ylläpidon kamreeri, järjesti pitkät virkavapaat

Kainuun piirilääkäriin hommasta sekä apurahoitusta. Rabbe oli myös Helsingin Säästöpankin pitkäaikainen johtokunnan puheenjohtaja. Kuulkaamme hänen pankkipolitiikkansa ydin. Rabben mielestä pankki ei saa olla liikeyritys, vaan yleishyödyllinen laitos, jonka voittovaroja tulee käyttää hyväntekeväisyyteen.

Lönnrot sylkäisi ulos ekan julkisen Kalevalan, tätä virallista versiota tiiviimmän ja seksikkäämmän, vuonna 1835. Sen myyntiin tarjotut 450 kappaletta riittivät yli 12 vuodeksi. Nyt alkoi Tiimityö Kalevalan ratkaisevin vaihe. Ruotsinkielinen käännös tarvittiin sekä ulkomaille että Suomeen. Kukaan ei nimittäin saanut Suomen Suuriruhtinaskunnassa selkoa Kalevalasta. Ei ollut suomenkielisen kirjallisuuden lukutaitoa. Sama taidottomuus surmasi vielä 1870-luvun alussa Aleksis Kiven.

Carl Keckman teki raakakäännöksen. Lönnrot käänsi joitakin jaksoja. Työpari Fredrika ja Johan Ludvig Runeberg käänsivät muutamia runoja. Etenkin kirjailija Fredrika Runeberg tykkäsi itämerensuomalaisesta runoudesta ja osasi miestänsä paremmin suomea.

Fredrika Runeberg oli 1830-luvulla maamme ensimmäinen naisjournalisti Helsingfors Morgonbladetissa. Hän joutui kuitenkin sivistymättömissä oloissa kirjoittamaan salanimillä, koska naistoimittajan pelättiin aiheuttavan raivoa, vihaa, levottomuutta ja pikaisen maailmanlopun odotusta takapajuisessa lukijakunnassa.

Edistyksellinen ja monipuolisesti sydäntään ja aivojaan sivistänyt Fredrika Runeberg taisteli tyttöjen koulutusmahdollisuuksien parantamiseksi. Hän ymmärsi, että todellisuuden ydin on muutoksessa:

”Minä rakastan uutta aikaa, tuota suurta, eteenpäin rientävää. Jumalan kiitos, minä voin koko sieluni syvyydestä riemuita siitä, että maailma edistyy, ja se edistyy todellakin. Olen onnellinen, etten kuulu noihin vanhoihin ihmisiin, jotka luulevat että asiat ovat hullusti, kun ne eivät ole samalla kannalla kuin heidän nuoruudessaan ja että maailma aivan varmasti kaatuu kumoon, jos se saapi kulkea rataansa sillä tavalla kuin se tahtoo.”

Näin Fredrika Runeberg. Takaisin kaiken ratkaisevaan Kalevalan ruotsinnoshankkeeseen.

Loisteliaan uran tehnyt kielitieteilijä Matthias Alexander Castrén suoritti Keckmanin, Lönnrotin ja Runebergien aineiston avulla käännöstyön, ja kaikkien aikojen tärkein Kalevalan versio, ruotsinkielinen ”Vanha” Kalevala julkaistiin 1841.

Nyt suomalaisetkin pystyivät ymmärtämään Kalevalaa ja tavaamaan, Castrén tukenaan, jopa alkukielistä.

Castrénin käännös puraisi Euroopassa. Kielentutkija ja sanakirjanlaatija sekä Grimmin satujen toinen kerääjä ja toimittaja professori Jakob Grimm piti 13. maaliskuuta 1845 pääkallonpaikalla Berliinin Tiedeakatemiassa esitelmän *Über das finnische Epos*, joka julkaistiin vielä samana vuonna arvovaltaisessa kielitieteellisessä aikakauskirjassa. Grimm oli tutustunut Porthanin, Lencqvistin ja Gananderin teoksiin, Schröterin *Finnische Runen* -antologiaan ja näiden virittämänä rakastunut Castrénin ”mainioon ruotsinkieliseen käännökseen” *Lönnrotin Kalevalasta-35*. Grimm lähestyy Kalevalaa kolmelta suunnalta: kielitieteelliseltä, mytologiselta ja esteettiseltä ja antaa joka kategoriassa täydet bointsit.

Grimmin asiantunteva suitsutus nosti Kalevalan-35 maailmanmaineeseen ja samalle tasolle Nibelungeinlaulun ja antiikin eeposten kanssa. Se linkosi Kalevalan osaksi yleistä teoreettista keskustelua eeposnormeista; Kalevalasta tuli tieteellisen ja aatehistoriallisen keskustelun kohde sekä mittapuu, johon muita eepoksia voitiin verrata. Grimmin esitelmä kajautti Lönnrotin Kalevalasta saksalaiseen kulttuurimaisemaan pitkän ja vääristyvän kaiun; antroposofit löysivät eepoksen hämäristä kiemuroista todistuksen ihmiskunnan ikaikaisesta ylilihallisesta ”henkisydestä”, ja kansallissosialistit väärinkäyttivät Kalevalan arjalaisia ”urhoja” omassa propagandassaan.

Lönnrot paisutti nyt muiden kerääjien kuten Daniel Europaeuksen avulla hyvillä fiiliksellä eepoksensa kaksinkertaiseksi, ja se Kalevala, joka meillä on hyllyissämme, ja jota me emme lue, julkaistiin 1849. Yksi hankkeen lämpimistä tukijoista oli jo Lönnrotin Turun-tuttu, lehtimies ja poliitikko Johan Vilhelm Snellman, jonka saksalaishenkiseen kirjaan *Läran om staten* perustuu Suomen poliittinen kansallisvaltiomuoto.

Reinhold von Becker, myös Snellmanin opettaja Turun Akatemiassa, oli keksinyt suomen kieleen sanan ’sivistys’ 1820-luvun lehtiartikkelissaan. Snellman laati Suomen valtion lujan pohjavalun saksalaisen nationalistisen idealismin aatoksista ja Georg Wilhelm Friedrich Hegelin metafysiikasta. Hän kytki teoriassaan yhteen Suomen ja sivistyksen ja puhui sivistysvaltiosta.

Snellmanin sivistysaate on häiritsevän kiinnostava ja nykynäkökulmasta valitettavan absurdi.

Hänen mukaansa politiikan pitää olla sivistyksen levittämistä. Valtion keskeinen tehtävä on sivistyksen luominen ja ylläpitäminen. Talouden edistäminen on sivistyksen edistämistä; talous on väline sivistyksen päämäärien edistämiseksi. Sivistystä ei tule perustella taloudellisesti vaan talous on perusteltava

sivistyksellisesti. Kovaa puhetta. Monen täällä istujan mielestä kaistapäistä idealismia. Sillä ponnella syntyi kuitenkin Suomi, sellaisena kuin me sen tunnemme.

Snellmanin, Runebergin ja Zachris Topeliuksen, lääkäri Zacharias Topeliuksen pojan, sekä muutaman muun ruotsinkielisen suomalaisuuden ystävän turvin Kalevala paalutettiin suomalaisuuden symboliksi ja singottiin virheelliselle kiertoradalleen muka Suomen muinaisuudesta kertovana juhlakaluna.

Kalevala ei kerro Suomesta mitään, vielä vähemmän sen muinaisuudesta. Väinämöinen ei ole suomalainen vaan kotoisin paljon idempää ja etelämpää, mikä lie partainen maahanmuuttaja tekaistuin passein.

Tämän olisi nykytietämyksen valossa hyväksynyt ennen muita Elias Lönnrot, 15 000 kilometriä vaarallisissa olosuhteissa retkeillyt ekstreemurheilija ja tiiminjohtaja, joka vaati saamenkielisten oikeutta äidinkieleensä, puolusti päättäväisesti islamin uskon kunniallisuutta ja korosti sen yhteisiä juuria kristinuskon kanssa, oli huolissaan ihmisen taipumuksesta kuluttaa luontoa, uskoi kansainvälisen, vapaan tiedeyhteisön tuottavan parhainta ja luotettavinta tietoa, sekä selitti 40 vuotta kestäneessä 17 000 sanan suomi-ruotsi sanakirjassaan suomenkielisille ruotsiksi, mitä heidän kummalliset ja kauniit sanansa oikein merkitsivät.

YHTEENVETO:

Ainoa aito ja tuloksekas johtaminen, oli se sitten julkista tai ei-julkista, on asiantuntemukseen perustuvaa innostuneen tiimityön päivittäistä hienovirittämistä, mahdollisimman huomaamatonta askarrusta ja rohkaisua.

Menestys on monisäikeinen juttu monimutkaisessa, muuttuvassa ja ylikuumenevassa maailmassa, jonka elämää ylläpitävät järjestelmät ovat murtumassa.

Sellaiset käsitteet kuin 'kansa' ja 'kansakunta' osoittautuvat lähemmässä tarkastelussa olemattomiksi. Ne ovat monikulttuuriseen vuorovaikutukseen, mistä ihmiskunnan koko historia muodostuu, sepitettyjä keinotekoisia klimppejä, uskonkappaleita, abstrakteja muka-kokkareita, katteettoman vihan ja ennakkoluulojen käärmeenpesiä.